
سیری در شخصیت و اندیشه‌ی سیاسی زرتشت

دکتر محمد منصورنژاد

انتشارات جوان پویا

۱۳۹۰

شماره‌ی نشر: ۳۷

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه‌ی ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: منصورنژاد، محمد، ۱۳۴۰-

عنوان و نام پدیدآور: سیری در شخصیت و اندیشه‌ی سیاسی زرتشت

/ محمد منصورنژاد.

مشخصات نشر: تهران: جوان پویا، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص.

فروست: سلسله انتشارات جوان پویا؛ ۳۷.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۰۴-۳۵-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۸۳-۱۸۶.

موضوع: زردشت؛ پیامبر ایرانی

موضوع: زردشتی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ ص ۸/ ۱۵۵۵ BL

رده‌بندی دیویی: ۲۹۵/۰۸۲

شماره‌ی کتابخانه‌ی ملی: ۲۰۹۶۶۲۶

سیری در شخصیت و اندیشه‌ی سیاسی زرتشت

تألیف: دکتر محمد منصورنژاد

ناشر: انتشارات جوان پویا

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۵۵۰۰۰ ریال

شماره‌ی نشر: ۳۷

چاپ و صحافی: جوان پویا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۰۴-۳۵-۷

سایت انتشارات: www.javanpooya.com

پست الکترونیکی: info@javanpooya.com

همه‌ی حقوق مادی و معنوی برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

۰۹۱۲-۷۹۵۷۱۲۴

انتشارات جوان پویا: تهران

سخن ناشر

۱) امروزه اکثریت جمعیت کشورمان را جوانان تشکیل می‌دهند. جدای از ویژگی کمیّتی، از لحاظ کیفی نیز به تبع انقلاب اسلامی، در دهه‌های اخیر راه ورود به تحصیلات عالیه برای کثیری از جوانان ما باز شده که از آثار آن، مواجه شدن با نسلی فهیم، پرسشگر و هشیار است. خصوصاً این که این نسل به قوی‌ترین روش‌ها و ابزارهای ارتباطی (ماهواره، کامپیوتر، اینترنت و...) نیز مجهز است و با جدیدترین مسایل عصر مواجه و با تازه‌ترین داده‌های زمان آشنا است. این مخاطبین تشنه، آگاه و مسلح، مباحث خاص خود را داشته و پاسخ‌های ویژه‌ی خود را می‌طلبند.

این انتشارات مهم‌ترین هدف خود را پاسخگویی به برخی از مسایل و پرسش‌های نسل جوان قرار داده و از این رو در نامگذاری‌اش (انتشارات جوان پویا) نیز از کلمه‌ی زیبای «جوان» بهره

گرفته است. امید است که محصولات این نهاد فرهنگی، مطلوب خصوصاً جوانان و فرهیختگان افتد.

۲) کار فرهنگی در مقایسه با سایر تلاش‌ها ممکن است به معنای اقتصادی آن، سودآور نباشد و یا حتی اگر مستقلاً تعقیب شود، نه تنها مورد تهویق و حمایت قرار نگیرد، بلکه چالش‌هایی را نیز در پی داشته باشد، با این حال اگر تلاش در این بعد، جدی و خلّاقانه باشد، قطعاً از عوامل مؤثر بر مسیر تاریخ و سرنوشت جوامع بشری است؛ و اگر این فعالیت صیغه‌ی نشر، چاپ و تألیف کتاب به خود گیرد، یکی از محدود آثار دنیایی پایا و ماندگار آدمیان است.

چنان‌که ما امروزه به راحتی «گات‌ها» از آثار «زرتشت» را از حداقل ۳۰۰۰ سال پیش می‌خوانیم و لذت می‌بریم و یا از قریب ۲۵۰۰ سال پیش یونان، «جمهور» «افلاطون» و «سیاست» «ارسطو» را در کتابخانه‌ی شخصی خود داریم و از آن‌ها بهره می‌بریم. جدای از پایداری آثار فرهنگی، در فرهنگ اسلامی نیز «قلم» و آثار قلمی تا آن حدّ والایند که مورد سوگند خداوند در قرآن مجید واقع شده‌اند.

از این رو با آگاهی از اهمیت تلاش در حیطه‌ی چاپ و نشر کتاب و بدون آن‌که برداشت‌های مادی از آغازین اهداف کار باشد، پا به عرصه‌ی انتشارات گذاشته‌ایم و هر فرد که چنین انگیزه‌هایی در دل و چنین شوری در سر دارد را به همکاری مشفقانه در همه‌ی حیطه‌ها (تجهیزات، تشکیلات، سرمایه، ویرایش، نگارش، پخش و حتی نقد) دعوت می‌نماییم.

۳) در این سامان، فرهنگ و تمدن پیشین ما، ایرانشهری و فرهنگ و تمدن مهمان و مورد اقبال اکثریت غالب ایرانیان، فرهنگ و تمدن اسلامی است و فرهنگ و تمدن مسلط این عصر که از مجاری مختلف، دیگران و ما ایرانیان را نیز به رقابت می‌خواند، فرهنگ و تمدن غربی است. و از این رو از دغدغه‌های این انتشارات آن است که به آثاری بپردازد که دغدغه‌ی هویت ایرانی-اسلامی در مقایسه با غرب را دارند.

از چاپ آثاری با ویژگی‌های فوق‌الذکر نیز استقبال می‌گردد.

با قدردانی از:

همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

مدیریت تولید: شورای سیاستگذاری انتشارات جوان پویا

تایپ و حروفچینی: محمد حاجی آقایی، فرشته علیچانی

طراحی جلد: علی بایه

تایپ، ویراستاری و صفحه‌آرایی: حجت‌اله محمدشاهی

تدارکات، پشتیبانی، چاپ و صحافی: رجبعلی آقایی، مرتضی بایه

و با سپاس از: حسن منصور

انتشارات جوان پویا - ۱۳۹۰

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۱
(۱) سیری در شخصیت و اندیشه‌ی سیاسی زرتشت.....	۱۵
الف) شخصیت زرتشت.....	۱۵
۱) زمان زرتشت.....	۱۶
۲) زادگاه زرتشت.....	۱۸
۳) تبار زرتشت.....	۲۱
۴) از کودکی تا پیامبری.....	۲۴
۵) آغاز پیامبری تا دربار گشتاسب.....	۲۸
۶) از دربار گشتاسب تا شهادت.....	۳۱
ب) منابع و مآخذ زرتشتی.....	۳۶
۱) مآخذ اوستایی.....	۳۷

- ۴۰..... (۲) مآخذ پهلوی
- ۴۲..... (۳) نوشته‌های کلاسیک یونانی
- ۴۲..... (۴) نوشته‌های مسیحیان
- ۴۳..... (۵) نوشته‌های مسلمانان
- ۴۶..... (ج) جهان‌بینی و اندیشه‌های بنیادین زرتشت
- ۴۷..... (۱) توحید یا ثنویت؟
- ۵۷..... (۲) انسان‌شناسی
- ۵۷..... (۱-۲) خلقت انسان
- ۵۸..... (۲-۲) انسان در ارتباط با اهورامزدا
- ۶۲..... (۳-۲) سه پایه‌ی اساسی اخلاق
- ۶۳..... (۴-۲) اجزاء وجود آدمی
- ۶۵..... (۳) جهان پس از مرگ (هل صراط، بهشت، دوزخ و...)
- ۶۹..... (۴) تفاوت‌های دین زرتشتی با دین‌های ابراهیمی
- ۷۲..... (۵) سوشیانت (نجات‌دهنده)
- ۷۴..... (د) مراسم مذهبی و آداب زرتشتیان
- ۷۴..... (۱) نماز زرتشتیان
- ۷۷..... (۲) آیین سدره‌پوشی
- ۷۷..... (۳) کشتی
- ۷۸..... (۴) آیین بیوکانی
- ۸۰..... (۵) آیین بدرود با درگذشتگان
- ۸۱..... (۶) جشن‌های ماهیانه
- ۸۲..... (هـ) مباحث سیاسی-اجتماعی در آیین زرتشت
- ۸۲..... (۱) سازمان اجتماعی و طبقه‌بندی مردم

- ۸۵..... (۲) آزادی.....
- ۸۸..... (۳) زرتشت و سیاست و قدرت.....
- ۱۰۰..... (و) تأثیر و تأثر جنبش‌ها و اندیشه‌ها از زرتشت.....
- ۱۰۰..... (۱) مانی.....
- ۱۰۴..... (۲) مزدک.....
- ۱۰۶..... (۳) سهروردی.....
- ۱۱۲..... (۴) دیگران.....
- ۱۱۲..... (۱-۴) ادیان دیگر.....
- ۱۱۳..... (۲-۴) در ادبیات فارسی.....
- ۱۱۷..... (ز) زرتشتیان از نظر اسلام.....
- ۱۱۷..... (۱) قرآن و زرتشتیان.....
- ۱۲۲..... (۲) سنت و سیره‌ی زرتشتیان.....
- ۱۲۷..... (۲) فیلم‌نامه‌ی زرتشت پیامبر.....
- ۱۸۲..... فهرست منابع.....
- ۱۸۶..... فهرست برخی آثار مؤلف.....

مقدمه

اگر بگوییم مهم‌ترین دغدغه‌ی آدمیان، دغدغه‌ی هویتی (بعد فردی و یا جمعی) است، سخن به گزافه نگفته‌ایم. همواره برای همه و ما این پرسش فرارو است که «ما» (و یا «من») کیستیم و چیستیم؟ ایرانیان با پیشینه‌ی بلند و متعالی، پاسخ‌های فراوانی به این پرسش دارند. نگارنده بخشی از دغدغه‌هایش در این عرصه را در قالب درس‌گفتارهایی منعکس نموده که اینک به شکل کتابی ۳۲ صفحه‌یی (با عنوان «درس‌گفتارهای ایران‌شناسی: وجه تسمیه، رویکردها و مؤلفه‌ها، ناشر جوان پویا) در اختیار علاقه‌مندان است. نوشتار حاضر هم به یک معنا مستندی بر ایران‌شناسی و ادامه‌ی مباحث آن اثر است. بخش نخست نوشتار حاضر با عنوان «سیری در شخصیت و اندیشه‌ی سیاسی زرتشت»، در ذیل درس «اندیشه‌های سیاسی در شرق باستان» در حین تحصیل در مقطع دکتری در دانشگاه تهران به رشته‌ی

تحریر درآمده است. شاید در ذیل عنوان یادشده، بحث گسترده‌ی مکتوب حاضر غیر ضرور به نظر آید، ولی از آن جا که از سویی تلاش بر آن بود که به «عوامل برون‌منطقی» حاکم بر فضایی که زرتشت در آن موقعیت جوشید، اشاره شود و همچنین به مباحثی که بنیاد اندیشه‌ی سیاسی در مجموعه‌ی آثار یک اندیشمند شمرده می‌شود، پرداخته شود، از این رو بخش عمده‌ی بی‌از نوشتار به شخصیت زرتشت از سویی و جهان‌بینی و اندیشه‌های بنیادین او اختصاص یافت. بر این اساس، هم‌ماخذ و منابع لازم معرفی گردیده و هم در قسمتی جداگانه، مراسم مذهبی و آداب زرتشتیان به بحث گذارده شد.

از آن جایی که این پژوهش در فضای جامعه‌ی اسلامی صورت می‌پذیرفت، نگاهی به متون و نصوص اسلامی درباره‌ی آیین زرتشت نیز بر کاربردی‌تر نمودن اثر می‌افزود. از این رو در قسمت آخر به اختصار به آیات و روایات اسلامی درباره‌ی مجوس و زرتشتیان نیز اشاره شده است.

لازم به ذکر است که در مجموعه‌ی آثار به‌جامانده از زرتشت و یا حتی به نام زرتشت، اندیشه‌ی بالاصاله سیاسی (که به بحث حفظ، کسب و توزیع قدرت و حاکمیت و... مربوط باشد) یافت نمی‌شود و از این رو دیدگاه‌های متفاوت درباره‌ی شخصیت زرتشت، مثلاً این که آیا او سیاستمدار (نه نظریه‌پرداز سیاسی) بوده است یا نه؟، مورد مذاقه قرار گرفته و این که آیا او به نفع قدرت حاکم و حکام عمل می‌کرد یا علیه آن‌ها؟، مورد کنکاش واقع گردیده است.

در این پژوهش این مدعا تأیید گردید که مجموعاً اندیشه‌ی زرتشت می‌توانست به نفع طبقات کشاورز و ضعیف و علیه قدرتمندان و نخبگان سیاسی و مذهبی باشد و این مدعا که اندیشه‌ی زرتشت مؤید اندیشه‌ی شاه‌محوری است، مورد تردید قرار گرفته است.

نهایتاً امروزه که مباحث هویتی اهمیت خویش را بازیافته است، خواه یا ناخواه بخشی از فرهنگ و اندیشه‌ی باستانی ایرانیان را آموزه‌های زرتشتی‌گری شکل می‌دهد و از این رو بازشناسی سیاسی اندیشه‌ی این پیامبر ایرانی در شناخت هویت ملی و باستانی ما مؤثر و بااهمیت است.

در بخش دوم مکتوب پیش رو، در قالب فیلم‌نامه و با زبان هنر، زندگی زرتشت به تصویر کشیده شده است.

مؤلف نوشتار حاضر از آن‌جا که مطالب ارایه‌شده را از جهت شکل و محتوایی نقص نمی‌داند، از راهنمایی‌ها و تذکرات همه‌ی اندیشمندان استقبال نموده و پیشاپیش از نقادان مطالب صمیمانه تشکر و سپاسگزاری می‌نماید.

از تلاش مشفقانه و مسئولانه‌ی خواهران و برادرانی که در «انتشارات جوان پویا» با علاقه‌ی وافر به تولید فرهنگی مشغول‌اند و از نتایج اقدامات آن‌ها به‌ثمر رسیدن کتاب پیش‌رو است؛ صمیمانه قدردانی به عمل می‌آید.

دکتر محمد منصورنژاد، ۱۳۹۰

M_mansoornejhad@yahoo.com